

Zpráva ke stavu politických a občanských práv

ČERVENEC — PROSINEC 2020

Ve zkratce

S pokračováním epidemie covid-19 podle expertů pokračuje i bezprecedentní omezování lidských práv a svobod. To sice není doprovázeno tak zjevnými přešlapy jako na jaře minulého roku, ale rozhodně se ani nadále neděje zcela podle práva. Proto je dobrou zprávou, že soudy ve svých rozhodnutích převážně udržují vysoký standard ochrany lidských práv. Špatnou zprávou je, že se jim nedaří při ochraně práv postupovat včasné a držet krok s exekutivou. Negativně hodnotí experti i pokračující snahu o změny ve stavebním právu, které povedou ke snížení ochrany veřejných zájmů a omezení zapojení veřejnosti do povolování staveb. Nezávislost státní správy na politických

tlacích setrvale oslabuje stejně jako kvalita jejího výkonu. Ačkoli trvají i snahy o omezování práva na informace, podařilo se v uplynulém roce standard práva na informace dokonce posílit, když došlo k bezplatnému zpřístupnění technických norem. Dosud stát zcela nespravedlivě do držování norem vyžadoval, ale za seznámení se s nimi vyžadoval zaplatit. Experti ve zprávě upozorňují i na potenciální rizika připravované evropské legislativy a ohrožení osobních údajů.

JUDr. Petr Kolman, Ph.D.,
JUDr. Zdeněk Červínek,
Ph.D., Mgr. et Mgr. Jan Vobořil, Ph.D.,
JUDr. RNDr. Jitka Jelínková, Ph.D.,
JUDr. Jan Hořeňovský,
Ing. Mgr. Oldřich Kužilek

Hlavní zjištění

HROZBA!

Neúměrné zásahy do lidských práv **HROZBA**

Experti upozorňují, že veřejná moc v souvislosti s ochranou veřejného zdraví soustavně neúměrně zasahuje do lidských práv a svobod, byť míra se od začátku epidemie nemoci covid-19 zlepšila. Ke zlepšení napomohlo i rozhodování soudů. I méně zřetelné překračování ústavnosti, než bylo uzavření hranic či neúměrné omezení shromažďovacího práva, došlo soudní ochrany, když např. pražský Městský soud zrušil rozhodnutí pražské hygienické stanice zakazující osobní přítomnost vysokoškolských

Pozitivní trendy ↗

- ↗ Udržuje se uspokojivý standard soudní ochrany lidských práv.
- ↗ Lidé (i malé a střední firmy) se v kontextu omezování svých práv začínají o svá práva více zajímat.
- ↗ Snahy části politiků a občanské veřejnosti o posílení práva na informace.

Negativní trendy ↘

- ↘ Trvajících nedostatečná předvídatelnost a odůvodněnost krizových opatření.
- ↘ Snaha prolamovat hranice ochrany soukromí ze strany státu i soukromých společností a větší ochota lidí tyto zásahy do soukromí akceptovat.
- ↘ Trvajících nežádoucí politické tlaky oslabující nezávislý výkon státní správy.

studentů na výuce. Městský soud dal svým rozhodnutím najevo, že i zdánlivě přiměřené omezení lidských práv za účelem ochrany veřejného zdraví nemůže spoléhat na všeobecné pochopení a obecně deklarovanou vážnost situace, ale musí být řádně odůvodněno a vážnost opravňující omezit práva musí být prokázána. Bohužel činnost soudů je ještě pomalejší než činnost veřejné správy, což byl i případ zmínovaného rozhodnutí Městského soudu, které přišlo až ve chvíli, kdy rozhodnutí hygieny už nebylo aktuální, a stalo se tak jen návodem, jak postupovat příště. Soudní ochrana lidských práv před zásahy exekutivy sice funguje poměrně dobře, ale pasivně a s vyloženým zpožděním, což je patrné v kontrastu se soudní ochranou v Německu či Rakousku.

Oslabující ochrana osobních údajů

Varovná je také snaha ministerstva zdravotnictví dát hygienické službě přístup k plošně shromažďovaným metadatům o elektronické komunikaci občanů s odůvodněním efektivního boje s epidemií. V legislativním procesu pak leží návrh umožnit přístup k tomuto typu dat i antimonopolnímu úřadu. Samotný princip plošného a nevýběrového sběru těchto dat aplikovaný i v ČR přitom opakovaně označil Soudní dvůr Evropské unie za nepřijatelný, naposledy ve dvou rozsudcích z 6. října 2020. Vláda na tuto evropskou judikaturu nicméně dlouhodobě nijak nereaguje.

Ohrožení ochrany veřejných zájmů ve stavebních řízeních

Vláda nadále tlačí nový stavební zákon legislativním procesem navzdory silné kritice. Experti pracovní skupiny upozorňují, že nová pravidla stavebního řízení zásadně posílí developery, a naopak oslabí možnosti občanů. Jediným aktérem, kterému tak zůstane možnost (a formálně i povinnost) hájit veřejné zájmy, bude veřejná správa. Ta má však s efektivní obranou veřejných zájmů soustavné problémy. Navíc je pod silicím politickým tlakem a její nezávislý výkon je stále více jen proklamací.

HROZBA!

Rizika evropské legislativy

Návrh Digital Service Act je navzdory obecně správnému směru, který Evropská komise zaujala, potenciálně rizikový. Obsahuje např. ustanovení, které umožňuje státu v předem nedefinované krizové situaci omezit svobodu projevu na sociálních sítích. Podle expertů je ale jakékoli omezení svobody projevu či možnost veřejné moci státu ovládnout veřejný prostor za krizových stavů nežádoucí. Obdobně European democracy action plan sice dobře pojmenovává problémy, kterým současné demokracie čelí, ale záměr rozšířit seznam povinných trestných činů o tzv. "hate speech", je dobře míněná, ale problematická snaha o omezení svobody projevu, která bude muset projít zevrubnou společenskou diskusí.

Ohrožení práva na informace

Pokračuje ohrožení svobodného přístupu k informacím. Státní orgány soustavně předkládají legislativní návrhy na jeho omezení. V praxi zároveň rozsáhle porušují toto právo kdekoli, kde pocítují poskytnutí informací za nepohodlné pro své politické cíle.

„Podzimní vyjádření předsedy ústavního soudu k protiústavnosti jarního uzavření hranic je sice návodem do budoucna, ale nic nemění na tom, že tu v tomto neojediněném případě bez komentáře soudů bezprecedentně protiústavní stav trval pět dní.“ — Petr Kolman

„Odůvodňování krizových opatření se mírně zlepšuje, což znamená, že začíná existovat, a to jen díky vnějšímu tlaku. Stále jej ale nelze považovat za vyhovující.“ — Jan Hořeňovský

Doporučení expertní skupiny pro další období

1. Zefektivnit možnosti soudů účinně a rychle bránit zásahům exekutivy do lidských práv.
2. Věnovat větší odbornou pozornost připravované evropské legislativě.
3. Posílit nezávislost výkonu státní správy.